

GHESAURUS

Tanulmányok
Szentmártoni Szabó Géza
hatvanadik születésnapjára

Szerkesztette
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

rec.iti
Budapest • 2010

A kötet megjelenését támogatta

Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata

és a szerzők

A borítón látható portré 2007 áprilisában készült Nyizsnyij-Novgorod városában, a moszkvai Magyar Kulturális Intézet szervezésében létrejött Balassi-programorozat alkalmával (fotó: Csörsz Rumen István)

© Szerzők, 2010.

ISBN 978-963-7341-86-1

Kiadja a *rec.it*i, az MTA Irodalomtudományi Intézetének recenziós portálja
[Borítóterv: Meszlényi Attila](http://rec.iti.mta.hu/rec.it</p></div><div data-bbox=)

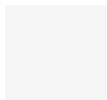
Tördelés: Csörsz Rumen István

Kötetterv, képszerkesztés: Szilágyi N. Zsuzsa

Kontrollszerkesztés, korrekció: Földes Zsuzsanna

Latin szövegek korrekciója: Lengyel Réka

Nyomda és kötészet: Print&Go Nyomda

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

A Szigeti veszedelem az európai hősköltemény történeti szövegösszefüggésében

Zrínyi Miklós hőskölteményének egészen rendkívüli utóélet jutott osztályrészül. A költő saját költségén nyomatta ki az eposzt (*Obsidio Sigetiana*, 1651) is tartalmazó szerkesztett verskötetét, az *Adriai tengernek syrenaiát*, a példányokat ajándékként küldte szét, és később maga is alig emlegette. Szórványos emlékek tanúsítják, hogy volt néhány olvasója, de az irodalmi köztudatból teljesen kiesett. A XVIII. század utolsó harmadában fedezi fel néhány lelkes költő és irodalompártoló, de új kiadására – hiszen gyakorlatilag elérhetlenné vált – a XIX. század elejéig kellett várnia, s a végleges kánonba való elhelyezését csak a XIX. század második felében nyerte el, hosszú viták után.¹ Így tehát bizonyos értelemben a XIX. század magyar romantikus költőinek, kritikusainak és irodalomtörténészeinek vált eleven, mert folyamatos befogadási és értelmezési problémákat okozó kortársává! Az volt viszont a szerencséje, hogy a kor legnagyobb magyar epikus, Arany János a róla szóló értekezésével (*Zrínyi és Tasso*) kvalifikálta végleges helyét, ráadásul nem csupán a magyar irodalom, hanem az egész világirodalom hősepi-kai műfaj történetében jelölte ki az őt megillető polcot. Ez a tanulmány a mai összehasonlító irodalomtudomány módszerei és eredményei felől tekintve is teljességgel úttörő jellegű, megállapításai legnagyobb részét máig érvényesek, illetve állandó kihívást jelentenek a régi magyar irodalom, az olasz irodalom és a komparatiztika kutatói számára is – különösen azért, mert Arany e művét nem fejezte be teljesen, bizonyos részei pedig csak előkészületi jegyzetek formájában maradtak fenn; ezek nemrégén kerültek elő.²

Király Erzsébet az Arany által adott címet megfordítva, *Tasso és Zrínyi* című könyvében (1989) éppen az európai kontextus felől közelítette meg újra az Arany által a központba állított dilemmát, amelynek lényege: hogyan tud egy partikuláris nemzeti tárgy vagy téma fölemelkedni az egyetemes keresztény eposz követel-

1 Vö. Gróf ZRÍNYI Miklós *Költői Műveiből*, kiad. NÉGYESY László, Bp., Franklin-Társulat, 1914 (Gróf Zrínyi Miklós Művei, I, A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára); ZRÍNYI Miklós *Összes Művei*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván, KULCSÁR Péter, HAUSNER Gábor, szerk. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., Kortárs, 2003 (Magyar Remekírók); KOVÁCS Sándor Iván, *Utószó az „Adriai tengernek Syrenaiá” hasonmás-kiadásához*, Bp., Helikon, 1980.

2 ARANY János, *Zrínyi és Tasso* = ARANY János *Összes Művei*, X, *Prózai Művek 1*, s. a. r. KERESZTURY Mária, Bp., Akadémiai, 1962, 330–439; ARANY János, „*Tisztelt trójár!*” *Kötetben még nem szereplő kritikai írások, glosszák*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván et alii, Bp., Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 1993.

ményeiig.³ Ő idéz ebben a remek és részletes, a kor költői alkotásaira és a poétikai elméleti irodalomra egyaránt kiterjedő elemzésben egy csodálatos helyet Leopardi *Zibaldonéjából*; az 1823-as jegyzetek közül ezt – legalább részben – én is idézem:

a *Liberata* tárgya és főhősei „többek voltak, mint nemzetiek, mert nemcsak egy nemzetéi voltak, hanem sokéi, mert ezek mind azonos véleményen voltak, azonos szellem, azonos hitvallás, azonos érdeklődés fűtötte őket azokban a dolgokban, amelyek a *Goffredo* tárgyát képezték (...) Ezek a dolgok a legnagyobb mértékben fel tudták kelteni az érdeklődést, mert jóllehet abban a században már kihuny a kereszteshadjáratok iránti lelkesedés, eleven volt azonban a kereszténységben a török iránti *kézzelfogható gyűlölet szelleme* (...) E körülményeket figyelembe véve, igen bölcsnek, *időszerűnek* és nemesnek ítéelhetjük Tasso választását, méltónak ama nagy lélekhez, aki nem kevesebbet tett, mint *európai eposzt* teremtett (...), amelyben az egyetemes érdek nem csökkentette (holott ez ritkaság) az eposz elevenségét és erejét.⁴

Zrínyi tehát a fő mintául választott és előszavában nevesített Homérosz és Vergilius mellett – ezeket természetesen azért emeli ki, mert ők az eposzi műfaj megteremtői és utolérhetetlen mintái, s a magyar irodalomnak ugyanúgy elődei a barokk klasszicizmus értelmében, mint az összes európai népnyelvű irodalomnak – az *imitáció* és *aemulatio* (a versengve követés) fő tárgyául Tassót választotta (a sok más olasz és néhány horvát költő mellett). Ezzel elérte azt, hogy sikerrel választhatott modern, azaz nem ókori és keresztény, tehát csak tassói típusú csodás gépezettel kezelhető argumentumot. (Nem is beszélve arról, hogy Tancredi és Rinaldo főhőssé emelésével Tasso már megteszi a döntő lépést az olasz, azaz nemzeti tematika irányába is.)

Zrínyinek azonban két tekintetben – a szigetvári ostrom történelmi jelentőségének jelképes kitágításában, helyi jellegű eseményből világtörténelmi fordulóponttá való fejlesztésében, valamint dédapja, a várvédő hős alakjának az antikokat is felülmúló hérosszá változtatásában – a családi hagyományain kívül rendelkezésére állott a Szabó András által részletesen bemutatott úgynevezett *Szigeti album*, azaz a *De Sigetho Hungariae propugnaculo* című latin gyűjtemény, amely néhány történetírói szemelvényen túl legnagyobbbrészt latin költeményeket tartalmaz.⁵ Petrus Albinus Nivemontius, azaz a schneebergi Peter Weiss volt a kötet végleges formájának szerkesztője; a gyűjtemény magyarországi előtörténetét immár alaposan ismerjük. Zrínyi Miklós legnagyobb monográfusa, Klaniczay Tibor

3 KIRÁLY Erzsébet, *Tasso és Zrínyi: A „Szigeti veszedelem” olasz epikai modelljei*, Bp., Akadémiai, 1989 (Humanizmus és reformáció, 16).

4 KIRÁLY, *i. m.* 141. Giacomo LEOPARDI, *Zibaldone di pensieri*, 1823.

5 *De Sigetho Hungariae propugnaculo (Zrínyi album)*, Wittenberg, 1587), hasonmás kiadás, gond. KÓSZEGHY Péter, kísérő tan. SZABÓ András, Bp., Akadémiai, 1987 (Bibliotheca Hungarica Antiqua, 15).

már 1964-ben leszögezte, hogy mind az eposzi koncepció, mind az eposzi főhős ábrázolásának körvonalai már ebben az antológiában kialakultak, és rendelkezésére állottak egy eljövendő költőnek, azaz a majdani dédunokának. Ezt a megállapítást szeretném néhány példával szemléltetni, illetve néhány szemponttal kiegészíteni.⁶ A legfontosabbnak talán a Klaniczay által is kiemelt sziléziai költőt, Nicolaus Rhedingerust tartom. Az ő műve tartalmazza legkomplexebb módon a „győztes legyőzött” (victor victus) eszméjét, vagyis a kiélezett paradoxonba sűrített alapgondolatot. Zrínyi fejét levágta a török; ezt a látványt szemlélve jut a költő arra a megállapításra, hogy Zrínyi minden római hősnél nagyobb volt, hiszen azok élve, ő pedig látszólag legyőzve, sőt lefejezve triumfál.

Ergo quid invictos iactas Romane Camillos?
Quid Fabios? Gentis numina a magna tuae?
Vivi illi: hic etiam avulsa cervice triumphat,
Illi victores: hic quoque victus ovat.⁷

(Óh, római, miért dicsekszel a legyőzhetetlen Camillusokkal? És miért a Fabiusokkal? A te nemzedednek ezek a nagy védőszellemei? Ők élve: ez itt viszont [ti. Zrínyi] levágott nyakkal tartja a diadalmenetét, ők győztesen, ez viszont legyőzve ujjong.)

Gondolatmenetét a költő úgy folytatja, hogy a római hősök törekeny márványtól remélték az életet, vagyis az örök emlékezést, Zrínyi viszont hazájának adott életet sírhalmokkal és sírkövekkel. A római hős hadvezérek saját maguknak állítottak diadaljelet, Zrínyinek viszont az ellenség, amikor a hazáért elesett hőst holtában visszaküldte hazájának. Azok csak a várost, ez viszont az egész világot ajándékozta meg a békével. „Illi urbem: hic orbem pacatum reddidit...” Nem csoda, hogy az epigrammát a költő a következő csattanóval fejezi be:

I nunc, et veteres Heroas suspice: gignit
Roma patres patriae, Pannonis ora DEOS.⁸

(Indulj hát, és nézd meg a régi hősoket: Róma atyákat szült a hazának, a pannon vidék isteneket.)

Azonban nemcsak Rhedinger isteníti vagy legalább félisteníti Zrínyit. Az album leghosszabb, hexameteres panegyricusát Ilóczy Mátyás írta, Péchy Gáspárhoz címezve. Ebben nem csupán istenibb származásúnak teszi meg Zrínyit, mint a

6 KLANICZAY Tibor, *Zrínyi Miklós*, 2., jav. kiad., Bp., Akadémiai, 1964.

7 Nicolaus RHEDINGERUS à Strissa, *Aliud in effigiem eiusdem illustris Comitissae à Zrinio, &c = De Sigetho Hungariae...*, i. m., G2v.

8 *Uo.*, G3r

Venustól született Aeneas és az állítólag Jupitertől született Scipiót, hanem neki tulajdonítja Szulimán megölését is. A vers végén továbbá – mint annak idején Janus Pannonius a Tito Vespasiano Strozzival folytatott költői versengésben⁹ – epikus témaajánlattal él a jövődől költőknek, akik természetesen nem találhatnak méltóbb tárgyat megírandó hőskölteményükhöz, mint Zrínyit. Véleményem szerint mind az egész világra békét hozó istenség, mind az összes pogány hőst legyőző keresztény hérosz rejtett formában utal Krisztusra mint a valódi heroizmus példájára és egyetlen forrására.

Erre utalhat az erdélyi Christianus Schesaeusnak az albumban szereplő verse is, amely a megistenült férfiak, azaz a szentek közé számíthatónak tartja Zrínyit, s a vére árán vásárolt vagy megszerzett ajándékot össze meri hasonlítani Krisztus vérének gyümölcseivel!¹⁰ Mindezek a krisztianizáló motívumok elnyerik majd a maguk megfelelő helyét a költő, Zrínyi koncepciójában.

Jó pár epigramma idézhető arra nézve is, hogy milyen közösség, illetve milyen közösségek vallották a maguk hőségének a szigetvári Zrínyit. Van, aki magyarnak, azaz pannonnak, van olyan ismeretlen szerző, aki epicédiumában egyszerűen horvátnak nevezi (antikizálva *liburnus*nak), a ljubjanai Caspar Sitniae pedig olyannak, akit egyszerre gyászol a horvát föld, Ausztria, sőt az egész európai kontinens.

Terra Liburna gemit, dolet austria (!), luget ademptum
Ipsum Europaeae nobile clima plagae.¹¹

(Zokog fölötte a horvát föld, fáj Ausztriának és az európai térség nemes éghajlata
gyászolja elvesztét.)

A német Besnerus szellemesen egy szójátékkal teszi meg őt Szigetvár (Sigethum) Hektorának, amennyiben halálát összehasonlítja a sigeumi hős halálával; Sigeum hegyfoka itt természetesen Tróját jelenti.¹² Czibrádi Mihály az elhunyt hős fiához, Zrínyi Györgyhöz intézett epigrammájában mintegy felkeni vagy felszenteli az ifjat, hogy mintegy ő teljesítse be majdan ősatyja művét.¹³

A szerkesztő, Petrus Albinus előszava, főleg azonban Czibrádi bevezetője fejt ki részletesen, hogy miért tekinthető a legyőzött és elesett hős ténylegesen mégis győztesnek. Ennek az az oka, hogy Szulejmán szultán mohácsi győzelmével

9 SZÖRÉNYI László, *Omnia Calliope concentu temperet uno! Panegyricus és eposz Janus Pannoniusnál* = Uő, *Harmóniára teremtve: Tanulmányok Mátyás királyról*, Bp., Lucidus, 2009, 13–28.

10 Christianus SCHESERIS [= SCHESAEUS] *Transylvanus, Aliud = De Sigetho Hungariae...*, i. m., G4v–H1r.

11 Uő., O4v.

12 Uő., G3v.

13 Michael CIBRADI, *Ad Georgum [!] Szrinium [!] Comitem illustrem, cuius opera feliciter Ungaria utitur in impediendis Turcarum molitionibus* = *De Sigetho Hungariae...*, i. m., F4r–v.

csak megkezdte Magyarország elfoglalását és elpusztítását; igazi célja a teljes ország megkaparintása, s csak azután, a kereszténység védőbástyája, vagyis a magyar állam elpusztítása után támadta volna meg magát a birodalmat mint a kereszténység szívét. Ebben akadályozta őt meg a szigetiek ellenállása és Zrínyi hősiessége. Szulejmán halálával eltűnt az a végzetes hős, aki képes lett volna a kereszténység elpusztítására, tehát Zrínyi voltaképpen győzött.¹⁴

Végül ki kell emelnem azt is, hogy Albinus rendkívül szerencsésen választotta ki egy korábbi bázeli kiadványból Hieronymus Wolf (1516–1580) azon költeményét Zrínyiről, amely az egész albumot megkoronázza.¹⁵ Georg Ellinger, a XVI. századi németországi humanista költészet nagy monográfusa megállapítja: Wolf, akit a bizánci történetírókkal való tudós foglalatosság is ebbe az irányba hajlított, úgy jutott el a török elleni ellenállás témájához – egész költészete központi motívumához –, hogy ezt a retorikailag igen sokszor tartalmatlanul felhasznált toposzt összekapcsolta a németországi politikai és társadalmi állapotok irgalmatlan bírálatával.¹⁶ Ezért teremtett olyan haragvó Istent, aki – ha a bűnös keresztények nem térnek meg – úgy fogja elpusztítani országukat, ahogy hajdan elpusztította Gomorát, vagy a pogány kezére adta Konstantinápolyt. Kérlelhetetlen történelmi pesszimizmusa később is jellemezte; a lepantói csata után írt költeményében ugyanolyan borúlátó a keresztények bűnei miatt, mint a Zrínyiről írott versben. Újabb motívumot fedezhetünk fel tehát a költő Zrínyi mintaképei között, ezúttal eposza egész isteni gépezetére vonatkoztathatóan.

Természetesen más dolog egy személyhez, ez esetben a főszereplőhöz fűződő hősi aura kialakítása, amelyre képes volt a dicsőítő latin versfüzér – és más dolog egy hősi eposz megalkotása; ez utóbbihoz a költő Zrínyinek az antik és a modern hősepika kínálatát kellett mérlegelnie a szerkezeti modell kiválasztásához, illetve megalkotásához. Nagyjában és egészében a vergiliusi eposzmodellnél marad akkor is, hogyha ezen belül időnként erőteljesen archaizál, Homéroszt imitálva, tekintettel az iliászi, tehát várostromról szóló témára.¹⁷ Legutóbb Kiss Farkas Gábor szentelt egy igen tanulságos elemzést Zrínyi imitációs elméletének és gyakorlatának.¹⁸ Különösen fontosak azok a fejtegetései, amelyekben kimutatja,

14 Petrus ALBINUS Nivemontius, *Ad illustrem et magnificum dominum, Emericum Forgach (...) Praefatio = De Sigetho Hungariae...*, i. m., A2r–B2r.

15 Hieronymus WOLF, *Comiti Serinio atque praesidio Sigettio [!] Anno 1566 = De Sigetho Hungariae...*, i. m., O4v–P2v.

16 Georg ELLINGER, *Die neulateinische Lyrik Deutschlands in der ersten Hälfte des sechzehnten Jahrhunderts*, Berlin–Leipzig, Walter de Gruyter & Co, 1939 (Geschichte der neulateinischen Literatur Deutschlands im sechzehnten Jahrhundert, 2); Unveränderter Photomechanischer Nachdruck, Walter de Gruyter, Berlin, 1969, 240–243.

17 Vö. SZÖRÉNYI László, *A Szigeti veszedelem és az európai epikus hagyomány = Uő, Hunok és jesus-íták: Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből*, Bp., AmfipressZ, 1993, 15–24.

18 KISS Farkas Gábor, *Az imitatio elmélete és gyakorlata a Szigeti veszedelemben = A magyar irodalom történetei a kezdetektől 1800-ig*, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, főszerk. SZEGEDY-

hogy Tasso Vergilius-imitáción alapuló egy-egy szöveghelyét Zrínyi a maga imitációs munkája során hogyan ékesíti tovább Vergilius egy másik helyéről vett kiegészítéssel, tehát tulajdonképpen versenyre kél az olasz mesterrel az antik mintakép minél tökéletesebb követésében.

A vergiliusi eposzmodellen belül azonban – beleértve magát Tassót is – különösen kiemelendőnek tartom Hieronymus Vida *Christias* című bibliai eposzának hatását.¹⁹ Még a mintakövetés vidai technikáját is rokonnak tartom. Egy szellemes Vida-kutató írta le azt, hogy a Vida által elképzelt ideális olvasó csak az lehet, aki piciny gyermekkorától kezdve éjjel-nappal Vergiliust tanulmányozza, hogy kellőképpen felfogja a *Christias* intertextuális allúzióit, a követett mű visszhangjait, toposzait vagy különböző technikákkal való meg- és kifordításait. Zrínyiről ugyanez fokozottan elmondható: ő olyan ideális olvasót képzelt el magának, aki lehetőségig övele magával lett volna azonos, és aki egyszerre tudta volna egymásra vonatkoztatni nem csupán az általa létrehozott mű és Vergilius szövegét, hanem ezt az összehasonlítást kiterjeszti az összes követett szerzőre, ókorira és modernre egyaránt. No meg természetesen a Bibliára, mert ahogyan már a XIX. században megállapította a – sajnos csak szórványos – teológiai szempontú kutatás: Zrínyi hallatlanul erős ó- és újszövetségi biblikus olvasásmódot is teremtett saját költeményének szövege alá, illetve mögé.²⁰ (Ki kell emelni e szempont erőteljes hangsúlyozása miatt Amedeo Di Francesco tanulmányát.²¹)

Vida eposzának tárgya nem egyéb, mint Krisztus utazásként felfogott vállalkozása – vagyis vergiliusi értelemben vett római *Odüsszeia* – az emberiség megmentésére. Ez a megmentés részben a gyilkos Jeruzsálem jövőbeni spiritualizálása, a világra való elterjesztése Róma központtal (ez megfelel Trója újjászületésének az *Aeneis*ben, az érte folytatott harc a római *Íliász*), részben pedig a „Penates”, azaz az ősök kimentése a pusztulásból; ennek felel meg Krisztusnak a szenvedés után vállalt második útja, vagyis a pokolra szállás és az ott a megváltásra várakozó jámbor újszövetségi Atyák felhozatala.

Zrínyi tudatosan olvastotta egybe az Ó- és Újszövetség történelemszemléletét és jelképes jelentését a magyar történelemmel. Egy Ruchich Jánoshoz intézett

MASZÁK Mihály, Bp., Gondolat, 2007, 448–466.

19 Vö. Mario A. DI CESARE, *Vida's Christiad and Vergilian Epic*, New York – London, Columbia University Press, 1964.

20 KISS Ferenc, *A Zrínyiász, mint keresztyén műeposz*, Debreceni Protestáns Lapok, 10(1890), 126–127, 145–146, 163, 170–171, 191–192, 201, 211–213, 221–222; HELLER Bernát, *A Biblia a költő Zrínyi Miklós műveiben*, A budapesti rabbiképző intézet gimnáziumi értesítője, 1924/1925, 1–42, ill. Magyar Zsidó Szemle, 44(1925), 65–106.

21 Amedeo DI FRANCESCO, *Concezione etica e modelli epici italiani nell' „Assedio di Sziget” di Miklós Zrínyi = Venezia ed Ungheria nel contesto del Barocco europeo*, a cura di Vittore BRANCA, Firenze, Leo S. Olschki Editore, 1979; István BITSKEY, *Virtus und Poesie: Selbstbetrachtung und nationale Identität in den Schriften von Miklós Zrínyi* = Uő, *Lebensgemeinschaft und nationale Identität: Beiträge zur frühneuzeitlichen Kulturgeschichte Ungarns im mitteleuropäischen Kontext*, Wien, integratio, 2007, 149–184.

latin nyelvű levelében (1658) írja, hogy a magyar Ószövetség írója Bonfini, a magyar Újszövetség írnoke, vagyis lejegyzője pedig Istvánffy Miklós.²² A Zrínyi által a kor történeti tudatának megfelelően a régi magyaroknak nevezett hunok történetét és dicsőségét magasztaló humanista Bonfini megfeleltethető az István által kiválasztott nép, az Istennel való szövetség kötelességeit és terheit hordozó nép, azaz a zsidóság történetét megörökítő Ótestamentum íróinak, másrészt a bukást és a megváltás ígérését is hordozó Újszövetség a maga szenvedéstörténetével és végtelen jövőjével, a majdani helyreállítandó aranykori ígéréttel megfeleltethető Istvánffy történeti művének, amely Magyarország török alatti pusztulását mondja el, egyúttal viszont azt a hőstettet is, ami a jövődő restitúció záloga: a szigeti Zrínyi Miklós hősi mártírhalálát.

Ebben a fényben olvasva a *Zrínyiászt*, az nem egyéb, mint sűrített bibliai történet a választott nép Isten által való megbüntetéséről bűnei miatt, illetve egy hősről, aki Isten kedveltjeként önfeláldozásával megváltja nemzetét. Ebben az olvasatban valóban nem hasonlít Tassóra, annál inkább a vergiliusi modellt újraformáló Vidára. (A részletes szerkezeti összevetést elvégeztem egy régebbi tanulmányomban, amely olaszul is megjelent.²³)

Nem elég azonban a vergiliusi imitációs modellen belül maradva tisztázni Zrínyi helyét a hőseposzi mezőnyben. Mind magában az *Obsidió*ban, mint a szerkesztett verskötetben és az egészet összefoglaló módon bevezetett ajánlásban vannak olyan mozzanatok, amelyek más irányba mutatnak. Sok kutató félreérthette ezeket a célzásokat, mint például azt, hogy Zrínyi a vitézséghez képest nem tartja sokra a saját költői mesterségbeli tudását, valamint azt is, hogy saját magát vádolja verseinek fogyatékoságáért. Egy újabb tanulmányomban amellet érvettem, hogy ezek a vádak a kutatók félreértései, hiszen a költői és a katonai mesterség rangsorolása Polydorus Virgiliusra visszamenő retorikai fogás, a versek fogyatékoságának emlegetése pedig arra céloz, hogy Zrínyi szándékosan hiányos, csonka verssorokat is hagyott művében, hogy ezzel az *Aeneis* megfelelő helyeire emlékeztessen.²⁴

Ha sikerült valószínűsíteni azt az állítást, hogy Zrínyi sem általában nem volt a költészet ócsárlója, sem a saját verseivel kapcsolatban nem volt bűntudata, akkor először is meg kell keresnünk az antik mintaképet, amely ebben a viszonylatban is imitációra bátorította. Ez pedig nem lehet egyéb, mint Ovidius *Tristia* című elégiagyűjteménye! Marót Károlytól régóta tudjuk, hogy a *Peroratio* és a *Szigeti veszedelem* tizenöt énekre osztása nyilvánvalóan ovidiusi, azonban e nagy tudós az utó-

22 ZRÍNYI Miklós *Összes Művei*, II, *Levelek*, szerk. CSAPODI Csaba, KLANICZAY Tibor, Bp., Szépirodalmi, 1958, N° 258, 521–525.

23 SZÖRÉNYI László, *Zrínyi és Vida, avagy a neolatin vergiliusi eposzmodell = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2004, 297–315.

24 SZÖRÉNYI László, *1651 – A szerkesztett verskötet mint a szerző ifjúkori önarcképe = Uő, Önfilozofia: Irodalomtörténeti rejtélyek*, Bp., Balassi, 2010, 85–113.

korra hagyott egy kutatási feladatot is: „Különben nemcsak magyar, hanem általános szempontból is gyümölcsöző feladatnak tartanók Zrínyi, mint eposzköltő és a *Metamorphoses* mint »eposz« egymáshoz való viszonyulását közelebbről megvizsgálni.”²⁵ Másodsorban meg kell vizsgálni, hogy Zrínyi milyen kortárs költők véleményét tette magáévá, vagy legalábbis használta fel elemeiben a költészet és a virtuosos cselekedet egymáshoz való viszonyának meghatározására. Feltétlenül számításba jöhet Maffeo Barberini (azaz VIII. Orbán pápa) *Poemata* címen összegyűjtött latin költeményeinek kötete, amelynek 1634-es, Rubens rézmetszetével ékesített díszkiadását maga a pápa ajándékozta 1636-ban a Rómában elébe járuló ifjú magyar grófnak, és amelynek programadó bevezető költeménye meghirdeti az „erényes” költészet ars poeticáját (*Poesis probis et piis ornata documentis primaevo decori restituenda*).²⁶ Ezt azonban a maga a költészet- és eszmetörténeti összefüggéseivel együtt egy további, hosszabb tanulmányban szeretném földeríteni.

25 MARÓT Károly, *Bevezetés = A kétezres éves Ovidius: Szemelvények a költő műveiből*, Bp., Gondolat, 1957, 5–49. Az Ovidiusszal való összefüggést részletesen kifejttem a 24. jegyzetben hivatkozott tanulmányomban.

26 MAPHAEI S. R. E. Card. Barberini nunc Urbani PP. VIII, *Poemata*, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana Balthazaris Moreti, 1634, 1–7; vö. *A Bibliotheca Zriniana története és állománya; History and stock of the Bibliotheca Zriniana*, írta és összeáll. HAUSNER Gábor, KLANICZAY Tibor, KOVÁCS Sándor Iván, MONOK István, ORLOVSZKY Géza, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Argumentum–Zrínyi, 1991, 261–262.